

Grębecka, Wanda

"The Young Darwin and his cultural circle. A study of influences which helped the shape the language and logic of the first drafts of the theory of natural selection", Edward Manier, Dordrecht-Boston 1978 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 28/1, 213-215

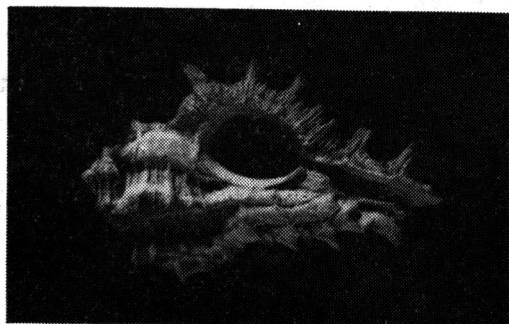
1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward Manier: *The Young Darwin and his cultural circle. A study of influences which helped shape the language and logic of the first drafts of the theory of natural selection.* Dordrecht-Boston 1978, 242 s. ilustr. bibliogr. *Studies in the history of modern science.* V. 2.

Książka E. Maniera to obszerne studium poświęcone analizie pierwszych, sformułowanych przez Karola Darwina, szkiców teorii ewolucji¹. Nie jest to jednak praca źródłoznawcza, mimo iż autor poświęca wiele miejsca analizie rękopiśmiennej spuścizny Darwina, szczególnie jego *Notebooks*². Prezentowane studium to przyczynek historyka nauki do rozważanego w ostatnich latach w literaturze metodologicznej problemu kontekstu odkrycia. To próba odpowiedzi na pytanie, jak kształtowała się pierwsza koncepcja Darwina, wyważenia roli wpływu innych teorii — zarówno poprzednich z tego samego zakresu (a więc koncepcji ewolucyjnych), jak i z nauk pokrewnych, a także filozofii, literatury.

E. Manier skupił swoją uwagę na relacji między ogólnym klimatem naukowo-filozoficznym epoki, szczególnie środowiska angielskiego z lat 1837—1839, a formą i strukturą teorii Darwina, stawianymi przez niego pytaniami, doborem argumentów, metodą dowodzenia. Podstawowym materiałem, na którym się oparł, były notatki uczonego z jego lektur, uwagi i kolejne formułowania problemów, zawarte zarówno w *Notebooks*, jak i w *Sketch* i *Essay*.

Autor wyróżnił z dzieła Darwina kilka podstawowych problemów, nad którymi, jego zdaniem, skupiła się uwaga uczonego w tym, jakże ważkim okresie gromadzenia dowodów i formułowania teorii. Są to: 1) dobór naturalny lub — jak to autor precyzuje — metafora doboru naturalnego, 2) model ekonomiki wyspowej (obserwowanej na Galapagos) a struktura argumentów Darwina, oraz 3) walka o byt. Manier próbuje zrekonstruować w języku metodologii kolejne sformułowania tych problemów w przytoczonych szkicach oraz opublikowanych dziełach i konfrontuje to z wpływami, jakim podlegał Darwin w tych latach.

Analizę wpływów zaczął, oczywiście, od relacji Lyell-Darwin. Jest to zrozumiałe, gdyż ogromny wpływ reformatora geologii na Darwina był rzeczą bezsporną. Dyskusyjny był natomiast zakres i typ tego wpływu. Wydaje się, że autor prezentowanej pozycji na podstawie dostępnych mu materiałów przedstawił

¹ Pierwsze wersje teorii ewolucji Darwina powstały w latach: 1842 — *Charles Darwin's sketch* i 1849 *Charles Darwin's Essay*. Ich krytycznego wydania dokonał Gavin de Beer w: *Evolution by Natural Selection*. Cambridge 1958, z okazji XV Międzynarodowego Kongresu Zoologicznego w Londynie w 100-lecie ogłoszenia teorii Darwina. Jest to skorygowana wersja wydania tych szkiców przez F. Darwina w 1909 roku pt. *The foundations of the Origin of Species*.

² *Darwin's Notebooks on transmutation of species.* Part I—IV Ed. Gavin de Beer. London 1960. W: *Bulletin of the British Museum (Natural History)*. Historical Series. V. 2. No 2—5.

ciekawą ocenę wpływu Lyella na treść teorii Darwina, na język jego dowodów. Porównując logiczną strukturę teorii Lyella z notatkami Darwina, śledzi te najgłębsze wpływy, jakie dzieło jednego uczonego może wywrzeć na pracę innego, nie mające nic wspólnego z prostymi zapożyczeniami. W następnych rozdziałach E. Manier zastanawia się nad stosunkiem Darwina do tych uczonych jego epoki, na wpływ których historycy biologii zwracali dotąd mniejszą uwagę, a mianowicie na D. Stewarta, A. Comte'a, J. F. W. Herschela i wreszcie W. Whewella. Autor stara się uzasadnić tezę, że pod wpływem tych właśnie myślicieli (lub ostrej, polemicznej refleksji nad ich dziełem — szczególnie dotyczy to Williama Whewella) sformułował się ostatecznie język naukowy Darwina i jego metoda badawcza.

Wiele miejsca poświęca autor recenzowanego studium stosunkowi Darwina do takich prądów umysłowych jego epoki, jak materializm, heglizm, ateizm itp. Nie uchyla się od przedstawienia, w świetle swoich materiałów, refleksji Darwina nad problemami praw rządzących społeczeństwem i na tym tle omawia wpływ Malthusa, a także Paleya na myśl twórcy teorii ewolucji. Szczególnie wiele miejsca poświęca wpływowi Malthusa. Jest to zrozumiałe, gdyż problem ten zaprzętała uwagę historyków nauki, szczególnie biologii, od dawna. Manier, stosując swoją metodę analizy dyskusyjnych zapisków, logicznej rekonstrukcji tez oraz porównywania bardzo drobiazgowo tez jednego i drugiego autora, sprawdza, zdaje się, wpływ Malthusa na koncepcje Darwina do właściwych rozmiarów — to znaczy do bodźca (bardzo silnego wprawdzie), skłaniającego Darwina do zainteresowania się problemami zjawisk masowych w przyrodzie oraz relacjami: organizm a jego możliwości wyżycia w środowisku od strony analizy ilościowej, jak też zwrócenie uwagi na ilościowe aspekty fenomenu rozrodu.

Manier nie pomija również filozoficznych konsekwencji tego wzajemnego oddziaływania obu myślicieli na swoje dzieła. Jednakże omawiając ten problem w odniesieniu do całej, złożonej sytuacji w filozofii pierwszej połowy XIX wieku, wpływom której podlegali obaj uczeni, Manier przedstawia obraz daleki od uproszczeń, jakie na ten temat były rozpowszechnione w wielu podręcznikach historii biologii, szczególnie tych, które „broniły” Darwina przed zarzutem ulegania wpływowi Malthusa.

Druga część omawianej pracy poświęcona jest drobiazgowej analizie rozumowania darwinowskiego i wyodrębnianiu kategorii teoretycznych, jakimi się posługiwał w swoich pierwszych szkicach. Sporo miejsca np. poświęca prawom, jakie Darwin wyodrębnił, i próbom logicznego rozważania typu tych praw, a także zmianom, jakim ulegały sformułowania darwinowskie w miarę postępów pracy nad teorią ewolucji. Podobnie wiele miejsca poświęca problemowi „świadomość jako kategoria biologiczna” i przedstawia krystalizowanie się poglądów Darwina na ten temat, w tym pierwszym okresie formowania się jego koncepcji biologicznych.

Część trzecia książki poświęcona jest wnioskom. Wraca w niej Manier do wydzielonych uprzednio centralnych — jego zdaniem — problemów teorii Darwina i konfrontuje ich sformułowania z rozważaniami zawartymi w jego studium. Charakteryzuje także poszczególne szkice Darwina jako kolejne kroki przybliżające uczonego do ostatecznego sprecyzowania dzieła. Zastanawiając się nad funkcją i rolą tych właśnie najważniejszych sformułowań (metafor — jak je autor nazywa) w teorii ewolucji, próbuje ocenić ich funkcję eksplanacyjną.

Interesujące są również dwa niewielkie fragmenty pracy, poświęcone rozważaniom z zakresu socjologii nauki. Jeden z problemów autor nazwał: „Darwin's dialectical independence of his cultural circle”. Drugi to rozważania o wpływie społeczności naukowej na działających w jej obrębie uczonych. Jest to raczej postawienie niż rozwiązanie tego zagadnienia, niemniej warto wraz z autorem

zastanowić się nad zjawiskiem niezależności myśli twórczej, nawet w wypadku tak dużych wpływów życia intelektualnego epoki na uczonego. W miarę kolejnego formułowania przez Darwina jego teorii ewolucji wszelkie wpływy, zapożyczenia i źródła inspiracji wtapiały się w jego własne, oryginalne myśli i stały się co najwyżej impulsem do przemyślenia określonego problemu lub źródłem sformułowania „metafory”, której Darwin nadał własną podporządkowaną teorię, treść.

Recenzowana książka przedstawia więc w ciekawej formie okres kształtowania się osobowości naukowej Darwina. Są to lata, gdy uczonego — po powrocie z podróży naukowej — porządkuje swoje materiały, przygotowuje do druku rezultaty badawcze ekspedycji oraz przygotowuje się do zbierania materiałów do dzieła swego życia — teorii ewolucji. Jest to jednocześnie okres stosunkowo mało spenetrowany przez historyków biologii.

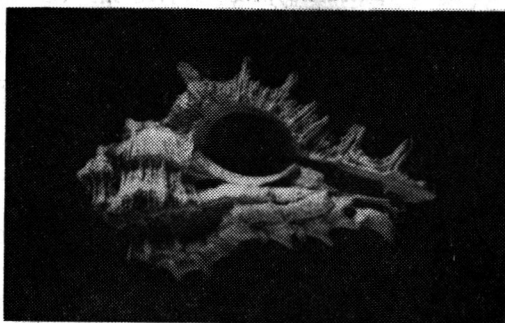
Pewną wadą książki jest może zbyt jednostronny materiał. Statystyczna analiza zapisków, notatek, cytowań była w swoim czasie bardzo ceniona w historii nauki jako dobra miara pewnych procesów obiegu informacji. Manier zestawia ten materiał z analizą tekstów Darwina, co oczywiście nadaje pracy wymiar analizy metodologicznej. Wydaje się jednak, że byłoby wzbogaceniem książki, gdyby autor sięgnął do bogatej korespondencji Darwina, w której zagadnienia naukowe były szeroko omawiane.

Dużą zaletą recenzowanej pracy jest jej dyscyplina intelektualna. Autor nie rozprasza się w anegdocie biograficznej, nie daje się ponieść polemicznym dygresjom, tak kuszącym przy omawianym przez niego temacie.

W sumie książka *The Young Darwin and his cultural circle* jest ciekawym i ważkim wkładem w historię biologii. Jest to ujęcie nowoczesne, leżące w nurcie tych badań nad historią dyscyplin lub teorii, odchodzących od zbyt rozbudowanej warstwy faktograficznej, skupiających się nad logiką rozwoju nauki.

Wanda Grębecka
(Warszawa)

ROCZNICA DARWINOWSKA W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE DEMOKRATYCZNEJ
PUBLIKACJE POPULARNONAUKOWE WYDAWNICTWA „URANIA”
W LIPSKU

Charles Darwin: *Erinnerungen an die Entwicklung meines Geistes und Charakters (Autobiographie)* 1876—1881. *Tagebuch des Lebens und Schaffens* 1838—1881. Francis Darwin: *Erinnerungen aus meines Vaters täglichem Leben*